

אמר ליה רב חסדא: מאי טעמא לא מנחת תפילין?

אמר ליה: חולי מעיין הוא, ואמר רב יהודה: חולי מעיין פטור מן התפילין לפי שצריך לחולצם פעמים רבות, שתפילין צריכות גוף נקי.

חזייה דלא הוה קא רמי חוטי ציצית בטליתו של רמי בר דיקולי.

אמר ליה רב חסדא: מאי טעמא לית לך חוטי?

אמר ליה רמי בר דיקולי: טלית שאולה ק"ב היא, (50) ואמר רב יהודה: טלית שאולה, כל שלשים יום לשאלתה — פטורה (51) מן הציצית אפילו מדרבנן, ולאחר שלשים יום פטורה מהתורה וחיבת מדרבנן.

אדחכי, שעסקו ברו שיח זה, אייתוה להווא גברא דלא הוה מוקר [שלא כיבד] אבוה ואמיה.

כפתוהו את האיש ההוא על העמוד כדי להלקותו, כפי שלמדנו במסכת כתובות שמי שאינו רוצה לקיים מצות עשה המוטלת עליו מכים אותו, כדי לאלצו לקיימה, עד שתצא

ואמרו לו שישנו רבי פנחס בר חמא ושלא וקרא לו, ושאלו האם פעם בחייו לקח משהו מאחרים, וענהו שפעם אחת קיבל מעשר. ולא הסכים הרופא ללמדו את השם, מפני שחשש שמא יבקש פעם דבר מה מאדם וכשהוא לא יסכים לתת לו, יכעס עליו ויהרגנו בשם המפורש. רואים מזה שמי שמתרגל לקבל עלול להגיע לרציחה וכן נמצא לעיל בדף ז ב על רבי פנחס בן יאיר שמיום שעמד על דעתו לא אכל אפילו משל אביו, ומימיו לא בצע על פרוסה שאינה שלו.

51. נסתפקו הראשונים אם מותר לברך על טלית שאולה תוך שלשים יום. האם כמו שנהגו שנשים מברכות על מצות עשה שהזמן גרמא למרות שהם פטורות. ורואים שאפשר לברך ולומר 'וציונו' למרות שהמברך אינו 'מצווה'. ואם כן גם על טלית שאולה למרות שפטור ויכל לברך. או שיש לחלק שאשה שמברכת על לולב, היא מברכת על מצוה שאצל אחרים לפחות היא חובה גמורה, אבל טלית שאולה שאצל כולם היא פטורה מציצית, אם כן אין זה בכלל מעשה מצוה ולא שייך לברך על זה ומסיימים התוספות

בתוך התחום חייב להתנהג כחומרי המקום שנמצא בו, אולם אם יוצא מחוץ לתחום פטור מזה. אבל אדם שבא לעיר על דעת להשתקע בה, מהרגע שנכנס לתוך התחום נהיה לבן העיר וחייב לנהוג במנהגי העיר אפילו אם יצא חוץ לתחום, כמבואר כל זה בשלחן ערוך אורח חיים סימן תצ"ו סעיף ג'

50. בשיחות מוסר לגר"ח שמואלביץ (מאמר י"ז שנה תשל"א) כותב: נתאר לעצמנו את מצבו של רמי בר תמרי, עני מדוכא שאין לו מה לאכול, ואפילו בגדיו אינם שלו אלא שאולים, וחולה מעיים, וכיון שמצוה לאכול בערב יום כפור, אסף את הכחלים ויצא מחוץ לעיר, ושם צלאם ואכלם. וקשה, מדוע לא ביקש מאחד האנשים שזימונו לסעודה וכי בערב יום כפור לא היו ששים ושמהים לקיים הכנסת אורחים? למדנו מזה כמה צריך להתרחק ליהנות משל אחרים. ומבאר שם שמסגל לנפשו את תכונת הלקיחה, עד שעלול להגיע מזה לידי עבירה כמבואר במדרש קהלת שבצפורי היה רופא שידע את סוד השם המפורש, ולפני מותו רצה ללמדו לאחר ובירר אם יש בעיר אדם ראוי לכך,

נפשו.

אמר לחו רמי בר דיקולי: שבקוהו! שחררו אותו ואל תלקוהו כי על מצות כבוד אב ואם אין כופים אותו, דתניא: כל מצות עשה שמתן שכרה בצידה, שכתבה התורה

במפורש את שכרה, וכגון מצות כבוד אב ואם שנאמר בה "למען יאריכון ימיך", אין בית דין שלמטה מוזהרין עליה! (52) כי לכך פירשה התורה את שכרה, לומר לנו שאם לא יקיימוה יהיה העונש הבלעדי הפסד השכר המפורש של המצוה, ולא יהיה בה עונש

שהמברך לא הפסיד. וכן פסק המשנה ברורה סימן י"ד סעיף קטן ט'. אולם כל זה כשהבגד שאול, והחוטאים של הציצית הינם של המברך, אבל אם גם החוטאים שאולים, בזה אינו יכול לברך וכמבואר במשנה ברורה שם סעיף קטן י"א שטלית של מצוה שאולה יש אומרים שאינו יכול לברך. ואף המתירים לברך, זה רק מחמת שאנו אומרים שנתן לו במתנה על מנת להחזיר אבל בלי זה אינו יכול לברך כיון שהחוטאים אינם שלו. [עיינן הערות רבי עקיבא איגר על השלחן ערוך שם]. ועל כל פנים לאחר שלשים יום חייבוהו חכמים מפני שנראה כשלו ומברך.

אולם במאירי מובא חידוש שאף לאחר שלשים יום אינו מברך, והדבר תמוה מדוע לא יברכו כפי שמברכים על כל מצוה דרבנן, וכתב השלמי יוסף לתרץ לפי דברי הכתב סופר שמקשה מדוע טלית שאולה לאחר ל' יום מברכים עליה. ואילו נר חנוכה בבית שיש לו שני צדדים, שמדליק בצד השני מפני החשד בזה אין מברכים על הנרות הללו אלא על הנרות הראשונים שהדליק. ולפי דבריו של הכתב סופר אפשר לומר שזה טעם הסוברים שלא לברך על טלית שאולה. מפני שאין זה מצוה דרבנן רגילה, שעליה ודאי מברכים. אלא זה רק מפני החשד, ובדבר שהוא מפני החשד לא מברכים. ועל קושיית הכתב סופר מנר חנוכה מתרצים האחרונים [הובאו דבריהם בשלמי יוסף], שבנר חנוכה כבר בירך על הנר הראשון ולכן לא תקנו ברכה נוספת על הנרות השניים, ועוד מתרצים שכל דבר שתקנו מפני מראית העין כלומר שזה

נראה כמו המצוה עצמה כגון בטלית שאולה שנראה לאנשים כמו טלית שלו, בזה נתנו לו דין מצוה גמורה כמו עצם המצוה, ורק בנר חנוכה שזה מפני 'החשד', שם לא נתנו לזה דין המצוה עצמה ומדליק בלי ברכה.

52. על מסקנת הגמרא שמצות עשה שמתן שכרה בצידה, בית דין לא כופים עליה. הקשו הראשונים מגמרא בבבא בתרא שרבא כפה לתת צדקה, והרי גם בצדקה יש מתן שכרה בצדה שכתוב 'כי בגלל הדבר הזה יברכך ה', ותירצו התוספות, שהכפיה המוזכרת בבבא בתרא לגבי צדקה, הכוונה כפיה בדיבור, שהפציר ובקש ממנו עד שנתן צדקה, עוד תירוץ מתרצים התוספות בבבא בתרא, שבית דין לא חייבים לכוף כמו בשאר מצוות, אבל אם רוצים לכוף מותר להם. עוד תירוץ מתרצים התוספות, שבצדקה יש גם כן לאו, 'לא תאמץ את לבבך'.

ועל זה מקשה הקובץ שיעורים [בבא בתרא אות מ"ח] אם כן מדוע מבואר בבבא קמא [נו ב] שעוסק במצוה של השבת אבידה פטור מצדקה, והרי אין עוסק במצוה מותר לעבור איסורים ובצדקה יש גם לאו, ותירץ שעוסק במצוה פוטר מכל חיובי מצוה ואיסורים אחרים אם עובר עליהם בשב ואל תעשה, ובזכר יצחק (סימן ז' בסוף) תירץ שבמצות השבת אבידה יש גם עשה ולא תעשה. ואכן אם היה עוסק במצוה שיש בה רק עשה, היה חייב בצדקה שיש בה לאו ועשה. ותירוץ זה כתב גם הרמב"ן מובא במשנה למלך הלכות מתנות עניים פרק ז' הלכה י'.

פולט דם לקדירה, ודם שנפלט אסור באכילה, וחוזר ונבלע במאכלים שבסיר.

כי פליק רב ספרא אשכחיה לרב זריקא ושאלו כיצד נוהגים בבישול הכבד.

אמר ליה רב זריקא לרב ספרא: אנא שלקי ליה (53) בשלתי כבד לרבי אמי — ואכל.

כי אתא רב ספרא חזרה לגביה אביי, וסיפר לו מה ששמע מרב זריקא, **אמר ליה אביי לרב ספרא: למיסר נפשה** — לא קא מיבעיא לי! והיינו, שלא הסתפק אביי בבישול הכבד כשלעצמו, שוודאי אין דם הנפלט ממנו

אחר, ואפילו לא עונש של כפייה לקיימה.

אמר ליה רב חסדא לרמי בר דיקולי: חזינא לך דהריפת טובא! שהינך חריף ביותר.

אמר ליה רמי בר דיקולי: אי הוית באתריה דרב יהודה — אחוינא לך חורפאי!

אמר ליה אביי לרב ספרא: כי סלקת להתם, לארץ ישראל.

בעי מיניהו: כבדא — מה אתון נוהגים ביה בבישולו, האם מותר לבשלו בקדירה, או שמא אסור לבשלו משום שבבשולו הוא

מכפיה הן על העשה והן על הלאו, אולם במצות צדקה מבואר ברמב"ם שהעשה הוא מיד שיודע שיש עני בעיר חל עליו חיוב לתת צדקה, והלאו הוא רק כשהעני עומד לפניו ומבקש ממנו. אם כן הגילוי שגילתה התורה שכאן הכפיה היא בהפסדת השכר נאמר רק על העשה ולא על הלאו כיון שאינם חופפים בחיוביהם זה את זה.

53. מבואר בסוגיא שכבד כשמבשלה כיון שטרודה להוציא דם אינה חוזרת ובלועת וחולקים על רבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקה המובא בדף קיא א שאוסר בשלוקה, דהיינו מבושלת הרבה. ורוב הראשונים פוסקים להלכה שמותר מהמעשה המוזכר ששלקו לרבי אמי ואכל וכן רב נחמן אמר שמותר לאכול.

אולם הרמב"ם הלכות מאכלות אסורות פרק ו' הלכה ח' אוסר וכתב עליו הרשב"א שאולי פסק כרבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקה. והר"ן כתב שדעת הרמב"ם שהתנאים במשנה חולקים על דברי רבי יוחנן בן גורי וסוברים שכבד שנתבשל נאסר והובאו בשלחן ערוך סימן ע"ג שתי הדעות. וכתב הרמ"א שכן נוהגים לאסור הכל ואפילו אם נמלח הכבד לפני

והקשה המשנה למלך על הרמב"ן מדוע פסק הרמב"ן לגבי מצות השבת עבט שאין בית דין כופים על זה כיון שמתן שכרה בצידה, והרי גם בהשבת עבט יש לאו 'לא תשכב בעבוטו'.

ותירץ רבי אליהו ברוך קמאי [מובא בשיעורי הגר"ש רוזובסקי - בבא בתרא] על פי דברי רש"י בסוגייתנו שכתב 'לכך פירש מתן שכרה לומר אם לא תקיימנה, זהו עונשו שלא תטול שכר זה', דהיינו שאומרת הגמרא שעל מצוה זו הכפיה היא מה שהוא מפסיד את השכר. וכיון שהתקיימה בו כפיה, אין בית דין צריכים לכופו עוד. ולפי זה הוא מחדש שגם אם יש לאו באותה מצוה, גם כן אין כופין, כיון שהתורה גילתה שהכפיה היא זה שמפסיד השכר, אולם כל זה אם הלאו והעשה הם על אותו דבר. שייך לומר שגילתה התורה שזו הכפיה. אבל אם הלאו והעשה הם על דברים נפרדים, אם כן הגילוי בתורה נאמר רק על העשה ומנין לנו להרחיבו ולהחילו גם על הלאו. ולכן בהשבת משכון שם העשה והלאו הם על אותו דבר, מצוה להחזיר המשכון ולא שאלא ישאר אצלו המשכון, ולכן אם יש גילוי שזו מצוה שמתן שכרה בצידה, זה פוטר את בית דין

אמר ליה אביי לרב ספרא: משם אינה ראייה. ק"א-א
 כי דילמא התם מדובר בכבדא דאיסורא,
 כגון בכבד של טריפה, ואין האיסור מחמת
 הדם הנפלט מן הכבד אלא ומשום
 שמנוניתא של הכבד הטרפה, שאוסרת את
 החתיכה המתבשלת עמה משום שבלעה
 החתיכה משמונית של הכבד האסור משום
 טרפה. וכך אמר התנא של המשנה במסכת
 תרומות: הכבד האסורה — אוסרת את
 חבירתה שהתבשלה עמה, משום שמנונית
 האיסור שבלעה ממנה חבירתה. אבל כבד
 המותרת שהתבשלה עם חתיכת בשר טריפה
 אינה נאסרת, לפי שהכבד טרודה לפלוט דם
 וכל עוד היא טרודה לפלוט היא אינה
 בולעת.

ואילו אני — משום דמא שיוצא מכבד
 כשרה הסתפקתי — מאי? האם דם הכבד,
 שכשר לאכילה בהיותו בתוך הכבד, משום
 שעיקרו של הכבד דם הוא, ולמרות זאת
 התירה אותו התורה, האם הוא מותר גם

בשעת הבישול חוזר ונבלע בו ואוסרו, כי כל
 זמן שהכבד פולט את הדם בשעת הבישול
 אין הוא חוזר ובוולע את הדם שנפלט ממנו.

כי קמבעיא לי — למיפר חבירתה. האם הדם
 היוצא מן הכבד בשעת הבישול אוסר את
 חתיכת הפשר המתבשלת עמו באותה
 הקדירה.

אמר לו רב ספרא לאביי: מאי שנא למיפר
 נפשה דלא מיבעיא לך, משום שידוע לך
 המשנה דתנן במסכת תרומות "הכבד —
 אינה נאסרת בבישולה", אם כן, למיפר
 חבירתה נמי לא תיבעי לך, דתנן, באותה
 המשנה, שידועה לך: הכבד — אוסרת את
 חבירתה המתבשלת עמה בקדירה, ואינה
 נאסרת בעצמה, מפני שהיא פולטת את הדם
 בשעת הבישול, ועקב היותה טרודה בפליטת
 הדם היא אינה בולעת את הדם הנפלט!
 אבל הפשר האחר בולע.

שמסירים ממנו את המרה הדבוקה בכבד עם
 קצת מהכבד, נחשב כחיתוך שתי וערב. ואחרי
 ששמים את הכבד על רשת הצליה, מולחים אותו
 במקצת דהיינו פחות ממליחת בשר, ובדיעבד אם
 לא מלח לא עיכב. וצריך להדיח את הכבד לפני
 שצולהו ואם חתכו צריך להדיחו אחר החיתוך,
 וצולים עד שיהיה ראוי לאכילה.

רשת הצליה שצולים עליה אפשר להשתמש
 בה פעם נוספת לצליה ואין צריך ללבנה ואם
 צלה על שפור יש מקום להחמיר ולהצריך ליבון,
 וכן הסכינים והמזלגות שמשתמשים בהם בזמן
 צליית הכבד אין צריך ללבנם לפני צלית כבד
 אחרת, אבל אסור להשתמש בהם לדברי מאכל
 אחרים ואף לכבד עצמו אחר הצליה לא ישתמש
 בהם.

בישולו. וכתב הש"ך שהטעם שחוששים לדברי
 רבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקה שאסר
 בשלוקה ואנחנו לא בקיאים מה נקרא מבושל
 ומה שלוק ולכן הכל אסור.

ובביאור הגר"א כתב שחשש לשיטת
 הרמב"ם. ולכן הרוצה לבשל כבד צריך לקורעו
 שתי וערב ולהניחו עם החתוך כלפי מטה
 ולצלותו עד שראוי לאכילה ואז יכול לבשלו.
 ואם רוצה רק לצלותו, כתב השלחן ערוך שגם
 כן צריך לחתכו שתי וערב, והרמ"א פסק שאין
 צריך לחתוך [ובעצם איסור דם הכבד אם הוא
 מן התורה או דרבנן נחלקו הראשונים כאן
 בתוספות]. וכיום הדרך שצולים כבד בהמה
 כשהוא פרוס לפרוסות וזה מספיק במקום חתוך
 שתי וערב. ובכבד עוף אף כשהוא שלם, היות